

dix lo *rofià* --- en tant que l *rofià* donà un gran bufet al Philòsoph ---», id. (I, 350 8f i ss. = cap. 110, pri, Riq, 278). «En la present ciutat d'Elna tots jorns intrèn e habiten molts *ruffians* e persones de mala vida» a. 1498 (*InuLC*). El *DAG*. aplega de més a més dos textos barcelonins, de *ruffians* a. 1490, i de *rofià* segle XVI; *AlcM* l'assenyala en un *Flos Sanctorum*, però deu ser-ne una versió tardana (almenys res no es veu d'això en les *VidesR* de fi S XIII, en la vida de quatre santes penedides, 93v1, 139v, 221v, 232r2). Ja Busa N 1507: «*rofià* o alcavot· leno».

Aquest transposa un article molt semblant del Nebrixa castellà de c. 1495, llengua en la qual el mot té una cronologia i, en total, una història, ben semblant a la nostra. Car s'hi troba en una crònica del monestir lleonès de Sahagun, traduïda al castellà entre els segles XIV i XV: «pártanse --- todos estos juglares e trufanes --- que a mí tomaron el reino --- los joglares e homicidas *ruñianos*»; Alonso de Palencia usa diverses vegades la forma *ruñán*, Nebrixa posa *rofián*, i Juan de Valdés la hi rectifica en *ruñán* amb u. És freqüent en els clàssics castellans (força cites en Hill, Cejador i Fontecha) i demostra la seva vitalitat mitjançant la prompta creació de derivats: «están allegados, por mejor dezir, *arruñanados* con una cortesana», «mozos inquietos --- acuchilladores y aun *arruñanados*» en Ant de Guevara (princ. S. XVI), *ruñanazo* en la *Comedia Selvagia* i en el valencià Timonedà, i en fi, *rufo*, que n'és formació regressiva, i que apareix en tota una sèrie de textos i fonts de «germanía» o ajargonats, set o vuit, des de c. 1550 fins cent anys més tard: «--- se entraba y salía por las seis espadas de los *rufos*, como si fueran varas de mimbres» en el *Coloquio de los Perros* de Cervantes (*DCEC/DECH* v, 87a38-b6).

El port. *rufião* ja es troba en el període clàssic, i en la variant *rufião* ja en Ferreira de Vasconcelos † 1569. Fr. *ruñian* o *ruñien*, vacil·lant encara ara entre les dues formes, no apareix fins a 1531. Més antic en el Migdia de França, perquè *ruñiana* (femení que reapareix en els dos Nebrixa, i V. infra per a Roma i la Baixa Engadina) consta en uns Estatuts d'Avinyó de 1243; el mot figura en una tençó entre els trobadors Taurel i Falconet, i un altre trobador, conegut ell mateix amb el *senbal* o malnom de *Rufian* o *Rofian*, tençona amb un altre (Rayn., *Choix des Po d Troub* v, 437) no menys obscur que aquells tres, però de tota manera aqueixos textos no poden ser posteriors al S. XIII, i n'hi ha encara diversos testimonis del XIV i del XV.

Segurament el que presenta un arrelament més considerable i des de més antic és l'it. *ruffiano*: es nota que gairebé tots els testimonis aplegats per Du C. (algun del S. XIV, d'altres de medievals, però sense data) pertanyen a Itàlia, és un mot comú a Dante, Boccaccio, Giovanni Villani i a d'altres autors de la mateixa època:

«Questo modo di retro par ch'uccida / pur lo vincto d'amor che fa natura, / onde nel cerchio secondo s'annida / ipocrisia, lusinghe e chi affattura, / falsità, ladroneccio e simonia, / *ruffian*, baratti e simile lordura», *Inf.* XI, 60; en el cant XVIII, a *Malebolge*, pri-

mera rotllana o «bolgia» del cercle vuitè, els condemnats van nus. en una direcció marxen els seductors (Jasó, Taide la *puttana* etc.), submergits en una maror de femta humana; en l'oposada, uns altres damnats, assotats per dimonis «così parlando il percosse un demonio / de la sua scuriada, e disse. —Via, / *ruffian*! qui non son femmine da conio», v. 66 I un verb *ruffianare* 'desencaminar una dona, alcavotejar-la' apareix en un poema copiat a Bolonya l'any 1283, però compost en una data força més antiga; en el *DCEC/DECH*, n. 4 indico bastantes cites del mot en docs relatius a la prostitució a Roma, a primers del S. XVI, entre elles una de *ruffiana* 'prostituta que s'alcavoteja a si mateixa'. Boccaccio qualifica de *ruffiana* una dona que alcavoteja ocasionalment, preguntant a una jovequeta que es lliuri a un home; i parla de «l'arte del *ruffianesimo*», *Decam.* ed 1961, II, § 8, 137.21, VIII, § 10, passatge que els adaptadors catalans de 1429 tradueixen «una sua fembra, la qual abiamment sabia l'art de *rofianejar*», 497.16f.).

Un mot d'una terminació tan peculiar difícilment es pogué crear en diverses nacions alhora, i com que en francès és un manlleu evident, i la -f- l'en fa també suspecte en llengua castellana, és probable que totes les llengües romàniques el rebessin d'una altra d'única, que podia ser la llengua d'oc o l'italià, però més aviat aquest últim; del caràcter popular del mot en la zona alpina en donen fe a la Valteïna *roñan* «delatore» i *roñanar* 'delatar' (Bormio), b. engad. *ruffiana* 'alcavota' etc. (*ZRPh* XLII, 278), així com l'existència de *ruffaldo* 'trapella, brètol' en el gergo romà, ja el 1598 (*RFgn.* xxxiv, 664).

No hi ha cap certitud sobre l'origen últim: és la conclusió a què s'atingueren el *N E D.* i Bloch; Skeat i Baist (*RFgn.* I, 109-110) el relacionaven amb el neerl. *roffelen* i *roffen* 'alcavotejar', b.-al *ruffeln* id., anglès antiq. *ruffler* 'bandit', angl. *ruffle* 'fer turbulència', o amb l'angl. *ruffle* 'arrugar, rebregar', neerl. *ruyffel* 'arruga', cosa que no es pot admetre, per raons geogràfiques, com sigui que el tractament -FL- > -ff- suposaria origen italià, mentre que aquests mots germànics no es troben més que en llengües nòrdiques, molt llunyanes del longobard. D'altra banda és de creure que aquelles paraules neerlandesa i baix-alemanya (m'abstinc d'opinar sobre les altres) siguin, al contrari, manlleus del romànic.

Alessio (*Nphil Mitgn* xxxix, 113-128) postulava un *RUFIA derivat de RUFUS 'pèl-roig', com a malnom aplicat als proxenetes per tal com el color roig passava per signe de mediocre qualitat moral. És ben conegut, en efecte, el prejudici popular contra la gent d'aquest pelatge. A Catalunya en tenim vells i expressius testimonis, com el relatiu a un ribagorçà dispoït com a traïdor: «facio tibi carta de ipso alode Ramione traditore, quia Judas qui Dominum tradidit, *rupham* colorem abuit, quia sic voluit me Ramius tradere», doc. d'Alaó de l'any 964 (Abadal, *Comt de Pall i Ribag.*, n.º 194); «Escarioth fo apellat / --- / son cors e ls cabeyls avja roigs / --- / crey que qui à d'aquels senyals / no serà massa fi ne lyals», *Lleg Rim Sev*,